

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

E. R. Postma / Eindhoven

Intocht en uittocht

(n.a.v. Matth. 21 : 1-11)

Ezel en paard

Op een nog onbereden ezelsveulen houdt Jezus intocht in Jeruzalem. Mattheüs verwijst naar de profetie: „Zegt der dochter Sions: zie uw Koning komt tot u...” (Zach. 9 : 9).

Een *koninklijke* intocht dus.

Dat is minder vanzelfsprekend dan het lijkt. Reden in oude tijden vorsten nog wel op ezels (Gen. 49 : 11 e.a.), het paard als strijdros kwam steeds meer in trek. Salomo negeerde de koningswet (Deut. 17 : 14-20) en bouwde stallen voor zijn paarden. Hij deelde in Israëls begeerte naar een koning gelijk de andere volken hebben (1 Sam. 8 : 5). Hij was niet de enige...

Toch kent de profetie „koningen en vorsten, die op de troon van David zitten” en die „door de poorten van deze stad (Jeruzalem) binnenkomen, rijdende op wagens en op paarden, zij en hun vorsten, de mannen van Juda en de inwoners van Jeruzalem” (Jer. 17 : 25; 22 : 4).

Koninklijke allure: staatsierijtuigen.

Ook in de joodse Messiasverwachting speelt de ezel een rol. Zijn Israëls verdiensten groot, dan komt de Messias „met de wolken des hemels” (Dan. 7 : 13), zijn ze klein, dan komt Hij arm en rijdend op een ezel. Naar die uitleg zou Jezus' intocht een verwijzing zijn naar de zonden van zijn volk.

Van een Koning, gekruisigd om de zonden van zijn volk spreekt alleen het evangelie — in viervoud. Dát was in geen mensenhart opgekomen.

Koning en knecht

Een koninklijke intocht. Bereden andere koningen een strijdros, Jezus trekt Jeruzalem binnen op een ezelsveulen. Zijn komst is met vrede. Hem typeert niet macht en onderdrukking maar vrede en zachtmoedigheid. Hij maakt vrede zonder 'pacifist' te zijn. Zijn intocht luidt de uittocht in van geweld en machtswellust. Hij komt als Knecht Gods wil volbrengen: „dan zal Ik de wagens uit Efraïm en de paarden uit Jeruzalem teniet doen, ook de strijdboog wordt teniet gedaan; en hij zal den volken vrede verkondigen...” (Zach. 9 : 10).

Zonder 'pacifist' te zijn: geen steen zal op de andere gelaten worden van de stad die van Zijn vrede niet gediend is (Mt. 24 : 2).

Zijn komst is met vrede. Maar die vrede is van een andere orde dan wij kennen: „vrede laat Ik u, mijn vrede geef Ik u; *niet gelijk de wereld die geeft*, geef Ik hem u (Joh. 14 : 27). Geen pax romana — romeinse vrede die met legioenen soldaten moeizaam overeind moest worden gehouden.

Vrede naar de orde van het Koninkrijk der hemelen: Godsvrede. Een vrede die gepaard gaat met zachtmoedigheid. Onmiddellijk gedemonstreerd door een Koning die als knecht niet is teruggedeeind voor zijn bovenmenselijke taak: „mijn rug heb ik gegeven aan wie sloegen, mijn wangen aan wie mij de baard uittrokken, mijn gelaat heb ik niet verborgen voor smadelijk speeksel” (Jes. 50 : 5, 6).

„Vrede” en Vrede

Een koninklijke intocht van... Gods Knècht. Hij stond niet op zijn rechten maar nam de gestalte van een dienstknecht aan, en werd de

mensen-van-alledag gelijk. En in zijn uiterlijk als een mens bevonden, heeft Hij zich vernederd en is gehoorzaam geworden tot de dood, ja de dood des kruises... (Phil. 2 : 5-8).

Een bespottelijk koningsschap. Letterlijk. Zie de mens... De soldaten van Rome konden een nieuw koningsspelletje spelen: een koning met een scharlaken (bloedrode) mantel, een doornenkroon, een riet als scepter. Geveinsde hulde: wees gegroet, gij Koning der Joden! En onverholpen minachting voor zó'n koning: zij spuwden naar Hem en namen het riet en sloegen Hem er mee op het hoofd (Mt. 27 : 28-30). Pilatus speelt het spelletje mee; na de kruisiging laat hij boven Jezus' hoofd een bord aanbrengen: dit is Jezus, de Koning der Joden. Zelfs de beschuldiging is bespottelijk... (Mt. 27 : 37). En ergert niet Hem maar de Joden... Zij eisen, tevergeefs, verwijdering van dat lachwekkend stukje Schrift. Maar Pilatus had, wat Jezus aangaat, de Schriften mogen laten uit-spreken: „...en zijn heerschappij zal zich uitstrekken van zee tot zee en van de Rivier tot aan de einden der aarde” (Zach. 9 : 10). De Koning op een ezelsveulen en aan een kruis gaat de keizer van Rome te boven. Van Hem gaat een vrede uit waarbij de pax Augusta en het ius romanum (het romeinse recht) verbleken.

De Koning is dood — leve de Koning!

Het is een romeins officier wiens ogen open gaan. Ongehinderd door moderne godgeleerdheid, maar geleid door zijn heidense argeloze godsdienst, zegt hij hardop: waarlijk dit was een zoon Gods, een godenzoon. Voor hem zijn keizers godenzonen en sterfelijke mensen. Hij kan rustig zeggen: „de koning is dood — leve de koning”, zoals het later heet. Maar wat hij niet kan bevroeden, wat geen oog heeft gezien, geen oor gehoord en wat bij geen mens ooit is opgekomen — dat maakt hij mee. De Koning is dood en drie dagen later: leve de Koning! Dezelfde Koning!

Een keizer van Rome moge heerschappij voeren „tot aan de einden der aarde”. Maar verder dan het horizontale vlak van zijn (gewapende) macht reikt zijn (gewapende) vrede niet. Het is die „Koning der Joden” in wiens hand de sleutels zijn van dood en dodenrijk (Op. 1 : 18) en aan Wie „de naam boven alle naam” wordt geschonken. Opdat *in de naam van Jezus* zich alle knie zou buigen van hen die *in de hemel* en die *op de aarde* en die *onder de aarde* zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Heer, tot eer van God, de Vader” (Phil. 2 : 9, 10). Zijn uittocht uit het graf, uit het dodenrijk brengt heel de wereld op de been — eens bij het laatste oordeel (Op. 20 : 11-15). Op zijn uittocht volgt onze uittocht uit het dodenrijk (ieder in zijn eigen rangrode). Zalig wie zijn vrede hebben-aangenomen: zij zullen intocht houden in het nieuw Jeruzalem!

IN DIT NUMMER

109 Ds E. R. Postma, Intocht en uittocht	112 D. W. L. Milo, De meest bekende farao
110 Ds G. Janssen, De begrensde bevoegdheid van de Overheid (slot)	114 T. Hoekstra, Ex Libris
111 M. de Jonge, Beproeft trouw (1)	115 A. Vos, In Memoriam Ds J. Zwart
	115 Drs O. Mooiweer, Boekbespreking

G. Janssen / Nijverdal

De begrensde bevoegdheid van de Overheid

Het humanistische persoonlijkheidsideaal

Het opkomen voor de rechten van de mens, zoals we dat in onze naoorlogse tijd in versterkte mate beleven en waarover in het vorige artikel in deze rubriek het een en ander werd gezegd, heeft op zichzelf ontegenzeggelijk veel goeds en is gezien de grote nood van velen in deze wereld en veel onderdrukking beslist toe te juichen. Wie zal dit durven ontkennen? Zeker een belijgend christen niet! Reeds meer dan een eeuw geleden schreef Groen van Prinsterer in zijn vermaard geworden Handboek der Geschiedenis van het Vaderland: „In de christelijke liefde ligt ware *humaniteit*; erkenning der rechten van *den mensch*, ook van den geringste zonder onderscheid van ras of kleur of afkomst of stand” en naast andere dingen noemt hij in dit verband ook „het streven ter verzekering aan allen van een genoegzaam bestaan”. Maar losgemaakt van het geloof en worstelend in een humanistische visie komen de moeilijkheden. Want deze humanistische visie moeten we niet vereenzelvigen met de idee van ware humaniteit, zoals Groen daarover spreekt. Het humanisme zet de mens op de troon, gaat uit van zijn autonomie, zijn ‘eigenwettelijkheid’. Hij vindt de wetten voor zij bestaan in zichzelf en heeft rechten daarna te leven. Dit krijgt zeker in onze tijd een nadere toespitsing in het ideaal van de menselijke persoonlijkheid, die recht heeft op zelfontplooiing. Het eerste wat hierbij opvalt is dat dit ideaal een abstractie is. Want de mens in zijn algemeenheid bestaat niet. We hebben in de concrete werkelijkheid te doen met mannen en vrouwen, door God geschapen elk met een eigen geaardheid en aanleg. En God schiep de mens naar zijn beeld; naar Gods beeld schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen, lezen we in het machtige scheppingsverhaal van Gen. 1. De twee woorden, die hier in het Hebreeuws gebruikt worden, dienen bepaaldelijk om het *geslacht* aan te duiden, het zijn niet de gewone woorden voor „man” en „vrouw”. Daarom vertaalden we: „mannelijk en vrouwelijk”, schrijft Aalders in de Korte Verklaring op Genesis. De reden, dat anders dan bij het verhaal van de schepping der dieren dit geslachtelijk onderscheid nadrukkelijk genoemd wordt, zal hierin gelegen zijn, zegt Aalders,

kerkelijk leven

dat de tweeheid der geslachten bij de mens in een geheel eigen vorm haar uitwerking vindt, namelijk in het heilige huwelijk.

Maar het humanistische ideaal van de menselijke persoonlijkheid is abstract, algemeen, verwaarloost dit geslachtelijke onderscheid in zijn abstracte conceptie. Het ideaal van de zelfontplooiing wordt daardoor krachtens zijn eigenlijke aard verhinderd genoegzaam rekening te houden met de door God gestelde ordeningen, waarbinnen slechts van een werkelijke ontplooiing der van God gegeven aanleg en mogelijkheden sprake kan zijn: de ordening van het man zijn en vrouw zijn met alles, wat daaruit voortvloeit. Het abstracte ideaal van de menselijke persoonlijkheid werkt nivellerend en heeft geen oog voor het specifieke, dat in het als mens toch altijd mannelijk- of vrouwelijk-zijn, ligt opgesloten. De huidige emancipatiebeweging legt daarvan m.i. overvloedig getuigenis af. De vrouwen begeren zoveel mogelijk in beroep en werk, in plaats en positie aan de mannen gelijk te zijn. De principiële gelijkwaardigheid - beide geschapen naar het beeld van God - wordt gemaakt tot gelijkheid. Dat het huwelijk hierbij in gedrang komt, evenals het gezin, vloeit voort uit het drijvend beginsel: deze humanistische conceptie is in haar abstractie atomistisch en individualistisch van aard! En alle individualisme staat nu eenmaal op gespannen voet met de echte gemeenschapsgedachte. In het raam van deze gedachtengang valt het niet te verwonderen dat tegen de vrije beleving van de homofilie en tegen het ‘samenwonen’ onvoldoende weer is, ja, dat beiden volkomen acceptabel worden geacht, zo al niet toegejuicht.

Uit de Memorie van toelichting, die gegeven werd bij het Voorontwerp, van een wet gelijke behandeling, blijkt duidelijk dat de Overheid niet slechts rekening houdt met ‘het emancipatieproces’ maar er als zodanig mee ingenomen is en het meent te moeten bevorderen. Dat houdt natuurlijk niet in dat zij alles wat hierbij wordt gezegd en

pastorale notities

REVIUS

Een van de heel mooie en goede gedichten in onze taal is het „Hij droeg onze smarten” van Jacob Revius, voor een korte tijd predikant in Aalten-Winterswijk. „’t En zijn de Joden niet, Heer, Jesu, die u kruisten. ’t En zijn de krijgslui niet. Ik ben ’t, o Heer, ik ben ’t die u dit heb gedaan”. De vromen hebben over het lijden en sterven van onze Heer nooit anders kunnen denken dan in die betrokkenheid van de schuld. „Ik deed door mijne zonden Hem al die jammren aan”. Het is niet alleen de dichter Revius die zo dichtte. Rembrandt schilderde zo. Als hij de oprichting van het kruis op Golgotha in beeld brengt dan heeft een van de soldaten het gezicht van Rembrandt en al het Rembrandtieke licht waarover de kenners spreken valt dan op Rembrandt's gezicht. Hij is er ook bij geweest. In de waarachtige schuldbelijdenis is dat een waarheid die geen enkele gevonden zondaar uit de weg wil gaan.

Als Bach in zijn Mattheuspasion toegekomen is aan het vragen van de discipelen bij het avondmaal wie degene zal zijn die Hem overlevert (niet verradt, maar overlevert) dan laat Bach de gemeente invallen met het koraal van Paul Gerhardt „Ich bin 's ich sollte büßen, an Händen und an Füßen, gebunden in der Höll”; „Hij in onze plaats. Dat te aanvaarden in de volle realiteit is tegelijk vol schaamte en vol vreugde. In het Bijbels realisme zijn wij de schuld. In datzelfde realisme mogen we ook zeggen: Toen Jezus stierf stierven wij. Toen Jezus begraven werd, werden wij begraven. Het is vol zaligheid tot het inzicht te komen dat één voor allen gestorven is. 2 Korinthiërs 5 : 15. Dus zijn ze allen gestorven. We zijn met Hem gekruisigd. We zijn ook met Hem opgewekt. Zo zijn we in Hem veroordeeld en ook in Hem vrijgesproken. Want Hij is overgeleverd om onze overtredingen en opgewekt om onze rechtvaardiging. Daarom mogen we met blijdschap zeggen in de schuldbelijdenis dat we de schuld achter ons hebben, al vergezelt die ons elke dag. Want dat alles: de nagel, de speer, de gesel, de doornenkroon „is al geschied, eilaas, om mijne zonden”.

H. Amelink, Aalten

gedreven, voor haar rekening neemt, maar het proces als zodanig heeft haar instemming en steun. Zij stelt voor - ik noem maar een enkel ding - een commissie te creëren met een onafhankelijke positie met de mogelijkheid tot een actief optreden. „Hierdoor zal het mogelijk zijn dat de commissie optreedt als een motor in het emancipatieproces”. Zij laat zich in het Voorontwerp leiden door de opvatting bij „velen”, pag. 46 en door de maatschappelijke ontwikkeling in de praktijk van het dagelijkse leven. Het gaat hier met name over het verbod onderscheid te maken op grond van huwelijkse staat, pag. 46.

De vraag komt hierbij op of de Overheid het oor niet al te zeer te luisteren heeft gelegd bij wat in progressieve kringen op luide toon wordt verkondigd, veelal met behulp van subsidies van C.R.M. en of zij in haar rekening houden met „de maatschappelijke ontwikkeling”¹⁾ wel voldoende de vraag onder ogen heeft gezien of deze ontwikkeling genoegzame continuïteit zal blijken te bezitten. Er is namelijk nogal wat schommeling in de ideeën en opvattingen, die een bepaalde maatschap-

pelijke ontwikkeling ten gevolge hebben!

We hebben de periode gehad van de ‘algemene humaniteit’. Zij ligt nog niet zolang achter ons. We moesten lief zijn voor elkaar, zorg dragen voor de misdeelden en gehandicapten, de ouderen in de samenleving enz. Het was de tijd van geweldige acties en geldinzamelingen. Er werd gul gegeven. Hoe staat het nú?

Over de resultaten van het Jaar voor de Gehandicapten wordt nogal geklaagd. Het heeft heel wat teleurstelling gebracht.

In de laatste weken van de zeventiger jaren bracht de Haagse Post een dubbelnummer uit, dat bedoelde een overzicht te geven over deze jaren vanuit één zich sterk opdringend gezichtspunt. Dit overzicht laat de doorwerking van het humanistische ideaal van de menselijke persoonlijkheid in een geheel andersoortig richting zien. Het verscheen onder de titel: „Het Ik-Tijdperk, later ook in boekvorm. Het is met bekwame hand geschreven door John Jansen van Galen. De titel typeert de ontwikkeling in de zeventiger jaren. Het op één na laatste hoofdstuk draagt als opschrift: „De nieuwe hardheid”. Daarin wordt gehandeld over de zogenaamde assertiviteit, waaraan door de Avro een serie televisieuitzendingen werd gewijd, om deze nieuwe leer aan de man te brengen, in elk geval er bekendheid aan te geven. Deze leer bevat de nieuwe ethiek van het

1) Rekening houden met - is meermalen onontkoombaar en gewenst. We lezen daarvan ook in Matthh. 19 : 8. Maar dit ‘rekening houden met’ dient wel te worden onderscheiden van - kritiekloos - volgen en aanpassen. De Overheid blijft een eigen verantwoordelijkheid houden tegenover God en de gemeenschap, zie verder op.

„kom op voor je zelf” en wordt gefundeerd in de - humanistische - opvatting van de autonomie van de mensen. De hechte gemeenschappen van vroeger zijn weggevallen, nu moet ieder maar voor zichzelf uitmaken welke sociale contacten hij wil aangaan, maar daarbij moet het „kom op voor je zelf” wel als leidraad dienen.

Dit is dan - nog maar - iets van de resultaten van het opereren met de idee van de menselijke persoonlijkheid die zich moet kunnen ontplooiën. Over de *ideologie* der zelfontplooiing gaat het in het laatste hoofdstuk van het genoemde boek. Ik geef er iets uit weer. De psycholoog professor H. C. J. Duijker heeft op deze ideologie een „frontale aanval” gedaan en ondermeer gezegd dat deze ideologie haar beoordelingsmaatstaven niet ontleent aan een beschrijvende wetenschap, zoals de psychologie of de sociologie, „maar aan een *heilsleer*”, pag. 157. Een heilsleer waarvan de grondlegger A. H. Maaslow geschreven heeft: „Wat is volgens dit concept goed? Alles wat leidt tot de wenselijke ontwikkeling in de richting van verwerkelijking van de innerlijke natuur van de mens. Wat is slecht of abnormaal? Alles wat de wezenlijke natuur van de mens frustreert, blokkeert of ontkent”. Dat valt niet mis te verstaan, aldus de criticus: de mens is van nature goed, en goed is wat met de menselijke natuur strookt, pag. 157.

Een heilsleer inderdaad, die uitgaat van de goede en autonome mens. In de zeventiger jaren werd het humanistische uitgangspunt van de waarde van de menselijke persoonlijkheid uitgewerkt in de richting van de gelijkberechtiging in het vage: lief zijn voor de ander. Ds. De Jong heeft daarover rake opmerkingen gemaakt in ons blad van 26 februari j.l. De gemeenschap zelf verdween uit het gezichtsveld. Het humanistische ideaal van de menselijke persoonlijkheid is nu eenmaal atomistisch en individualistisch van aard.

In de zeventiger jaren kwam de reactie en werd het gericht op het IK. Kom op voor jezelf; naar de kritische typering van Hedy d'Ancona: zorgen dat je zelf zo goed mogelijk zit, ikke, ikke, ikke en de rest kan stikken, pag. 150. Ik citeer de slotzin van het genoemde boek nu: „Het gevaar dat in dit decennium begon te dreigen, is het best onder woorden gebracht door de feministe Joke Smit, toen ze de vraag stelde: Als iedereen voor zichzelf opkomt, wie komt er dan voor ons allen op?” Duidelijker kan niet gezegd worden hoe het humanistische uitgangspunt zich in onverzoenlijke tegenspraak bevindt met de gedachte van de gemeenschap, die voor het bestaan van de Overheid zelf onontbeerlijk is! Ja, die 'maatschappelijke ontwikkeling', die bij de tot standkoming van dit Voorontwerp zulk een belangrijke rol heeft gespeeld en die opvatting van 'velen', terwijl het hu-

JAARVERGADERING „OPBOUW”

De jaarvergadering van „Opbouw” wordt gehouden op zaterdag 8 mei a.s. in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht.

In de morgenvergadering, die te half elf begint, zullen de heren Dr. C. van der Leun, kernficus te Utrecht, en Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, hoogleraar in de Calvinistische Wijsbegeerte aan de Technische Hogescholen te Delft en Eindhoven, spreken over het onderwerp: Hoe gaan we om met de schepping in deze tijd?

In de middagvergadering zullen de huishoudelijke zaken worden afgehandeld en is er gelegenheid om van gedachten te wisselen over de inhoud van het blad.

De kerk is open vanaf 10.00 uur, zodat men voor de aanvang van de vergadering een kopje koffie kan drinken.

Voor broodjes gedurende de lunchpauze wordt ook gezorgd. De vergadering wordt te circa half vier beëindigd.

Het bestuur

manistische uitgangspunt dan naar deze dan naar die richting drijft, tot in de vorm van een heilsleer toe. En waar blijft de constante, die voor een wetgeving toch van het hoogste belang is? In zulk een situatie heeft de Overheid zich wel dubbel terughoudend op te stellen in een wetgeving, die

met de morele aspecten een zo'n directe samenhang vertoont. Zij moet zich er voor hoeden de vrijheid der burgers in te perken door hen in een harnas te rijgen vanuit een bepaalde levensbeschouwelijke visie, die door de naden duidelijk heengluurt. Ze zou daarmee ook als Overheid een chritelijke visie

concurrentie - zo niet erger - aandoen, die wel eens dieper in zeker nog brede lagen van ons volk zou kunnen wortelen dan het rumoer van bepaalde progressieve groepen en de media zou kunnen doen vermoeden.

In de situatie, waarin wij als 'Bijbelgetrouwe' christenen leven, een situatie van een toenemende ontkerstening, een situatie ook, waarin de Overheid steeds dieper ingrijpt in heel het maatschappelijk leven en dat soms noodgedwongen, dienen wij met kracht op het genoemde terrein op te komen voor de vrijheid der burgers in geestelijk opzicht. Dat is de vrijheid om hun geloof niet alleen te belijden, maar ook daadwerkelijk hun belijdenis te beléven, altijd binnen het raam van de grondwet en overeenkomstig de grondwet. Veel meer kunnen we in de praktijk niet doen, noch voor de praktijk van de Overheid eisen. Haar bevoegdheid heeft grenzen, ook in zaken van godsdienst en zeden”. We moeten geen Overheid hebben die op de wijze van Constantijn de Grote en zijn opvolgers fungeert als een bisschop, maar nu dan een in moderne, humanistische zin.

Waarom komen nu de christenen opeens in actie? zo is wat smalend gevraagd. Ik denk dat we in politiek opzicht te lang wat hebben geslapen en nu plotseling ruw worden wakker geschud. Moge dat ook voor het vervolg heilzaam werken.

M. de Jonge / Voorburg

Beproefde trouw (1)

1. Inleiding

Je moet wel vrij veel van de Nederlandse kerkgeschiedenis weten, wil je het boek

Beproefde trouw,
vijfenzeventig jaar
Gereformeerde Bond
in de
Nederlandse Hervormde Kerk

met enige vrucht kunnen lezen. Maar als je daar weet van hebt is het ook, een verzameling opstellen onder eindredactie van ir. J. van der Graaf (350 bladz., uitgave Kok, Kampen, prijs f 47,50), het lezen duidelijk waard. „De Bonders” laten zich in en door deze publicatie duidelijk kennen. Het boek zou in zeker opzicht een aanvulling kunnen zijn op „De weg van het Woord”, dat drs. Mooiweer in het nummer van „Opbouw” van 25 september j.l. besprak.

Nu is geschiedenis momenteel niet „in” en kerkgeschiedenis helemaal niet. Schenken onze predikanten er

op de catechisaties wel voldoende aandacht aan? Telkens kom je het weer tegen, dat men geen weet heeft van de strijd van onze vaders in vorige eeuwen. Afscheiding en Doleantie zijn begrippen geworden, om van Dordrecht 1618/9 maar helemaal niet te spreken. Wellicht kunnen we nog wel jaartallen, 1834 en 1886 produceren, maar dan is het voor velen al mooi geweest. Dat onze vaders, nog maar vier tot zes geslachten terug, geleden hebben, achteruitgezet werden, in armoede dreigden onder te gaan, politiek inkwartiering en vrijheidsberoving hebben moet verdragen *om de wille van het belijden van Gods Woord*, wie spreekt daar nog over, wie kent de geschiedenis daarvan enigszins en weet zich daarmee verbonden? Bij zulk een gebrek is er dan ook geen weet van de verlossing, die de HERE telkens gaf. Zijn grote werken moeten we aan onze kinderen vertellen (Ps. 78) en om dat te kunnen doen, dienen we die eerst zelf te weten. Dan ervaren we tevens,

dat de vervulling van de beloften van onze Heer, vlak voor Zijn vertrek naar de Vader („Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde”, „Ik zal U niet als wezen achterlaten” en zoveel andere) in de tijd echt werkelijk waargenomen is door onze overgrootouders en hun voor- en achtergaten. Wij, die met dezelfde beloften leven, mogen daar thans ook kracht uit putten.

De bespreking van het hierboven genoemde boek is daarom een goede aanleiding in 't kort iets uit die Nederlandse kerkgeschiedenis naar voren te halen en dan wel bijzonder gericht op „De Bonders”, zoals de leden van de Gereformeerde Bond veelal aangeduid worden en zichzelf benoemen.

2. Dordt 1618/9

De gemeenten, die in de 16e eeuw uit de Rooms-Katholieke kerk verlost werden en terugkeerden naar Gods Goede Woord, zochten contact met elkaar. Hoe kon het ook anders? Ze waren klein en hadden samen zoveel te overleggen. Opgegroeid in een afvallige kerk, hadden velen slechts een geringe kennis van de Schriften en in wat voor het gemeentelijk leven nodig is. Je ziet dan ook dat gemeenten, die vlak bij elkaar lagen, langzamerhand verbanden gingen vormen (classes) en hun voorgangers beschikbaar stelden voor de anderen. Binnen de

Olijvenhof

*Gij hebt mij bij de hand genomen
en naar Gethsemané gebracht . . .
Gij weet: ik had U steeds verwacht,
al wilde ik aan U ontkomen
door weg te schuilen in de nacht.*

*Ik voelde mij van U verlaten,
omdat ik U verlaten had.
Maar toch: de diep-begraven schat
brandde in mij: ik kòn niet hater
Een die mij zo had liefgehad.*

*En in de hof van de olijven,
gekweld door angst, heb ik ontmoet
mijn Meester . . . en Hij zweette bloed.
Toen, in de ure van zijn twijfel,
nam Hij mijn angsten weg, voorgoed.*

—O—

*Maar als Gij wéér mijn weg zoudt leiden
naar deze hof, om Christuswil,
maak mij dan door uw engel stil . . .
Leer mij, als ik voor Hem moet lijden,
te zeggen: „Niet mijn wil; úw wil!”*

Joop Klein

grenzen van een provincie kwam men bijeen als particuliere synode en afgevaardigden van deze laatste vormden een landelijke (nationale) synode; de bedoeling was dat die om de drie jaar samen zou komen. In die kerkelijke vergaderingen groeide langzamerhand een stel regels, later gebundeld tot een kerkenordening; zo ontstonden ook geleidelijk aan verschillende formuleren en psalmberijmingen. Steun ondervond men eveneens van de overheid, gevraagd zowel als ongevraagd. Immers de strijd tegen Spanje was tevens een worstelen om vrijheid van godsdienst. Toen de Unie van Utrecht tot stand kwam (1579) werd daarbij de plaats van de kerken geregeld. Zo ging dat in die tijd. De overheid wilde een vinger in de pap houden, bijv. bij het beroepen van predikanten, evenals bij het vaststellen van regels voor het kerkelijk samenleven. Daartegenover was zij bereid een deel van de tractementen van de predikanten te financieren. Met name de bepalingen, die in een kerkenorde zouden worden ondergebracht, bezorgden de provinciale overheden (de Staten) zoveel zorg, dat zij tussen 1586 en 1618/9 het bijeenkomen van een nationale synode verhinderden. Onderscheiden Staten vreesden nl. dat zij in zo'n landelijke samenkomst van kerkelijke ambtsdragers politiek overspeeld zouden kunnen worden en daar was men beducht voor. Vrijheid en zelfstandigheid waren voor die provinciale Staten heel belangrijke zaken. Tegen het einde van het twaalfjarig bestand (1609—1621) liepen de politieke en kerkelijke belangen echter samen (vrees

voor de macht van de remonstranten). Toen konden de Staten-Generaal (samengesteld uit de afgevaardigden van de provinciale Staten) er in bewilligen, dat er een synode nationaal uitgeschreven zou worden, zij het dat zij 18 commissarissen-politiek aanwezen, die de zittingen moesten bijwonen „om hare handelingen te besturen en te leiden met voorbehoud van goedkeuring daarvan”. Trouwens de Generale Staten hadden tevoren de voorwaarden voor deze kerkelijke vergadering vastgesteld en zij waren ten nauwste betrokken bij de uitvoering van de genomen besluiten.

Wat kwam er in Dordrecht in 1618/9 aan de orde? Vooreerst de *belijdenis*. Er was al jarenlang een heftige strijd met de remonstranten. Aan de Leidse Universiteit stonden Arminius en Gomarus als hoogleraren tegenover elkaar, maar ook in de gemeenten werden leringen verkondigd, die niet naar de Schriften waren. In geding was de betekenis van de Goddelijke verkiezing en de menselijke verantwoordelijkheid. Daarbij legden de remonstranten alle nadruk op de vrije wil van de mens, waarmede de verkiezing en Gods genade daarin voor zondaren gelochend werd. Eenzelfde strijd als die tussen Erasmus en Luther een eeuw vroeger en als tussen Pelagius en Augustinus in de oude kerk. En dat ging maar niet om een of andere theologische beschouwing, waarmee je het eens of oneens kunt zijn, nee, de Waarheid was in geding: wat zegt de HERE, hoe gaat Hij om met Zijn volk en hoe wil Hij door dat volk gediend worden? In het verlengde van dit strijdpunt

D. W. L. Milo / Dalmally

De meest bekende farao

een praatjesmaker

Aan het slot van onze reeks artikelen over Egypte¹⁾ hebben we vorig jaar terloops de snoeverij van farao Merenptah genoemd: die een forse overwinning op Israël vermeldde, vermoedelijk in het jaar van de doortocht door de Rode Zee. En dat laatste was een gebeurtenis, waar geen enkele farao op kon snoeven.

Welnu, er zou meer over verteld kunnen worden. En omdat dit onderwerp u waarschijnlijk interesseert — mede omdat de laatste tijd meer nieuws over Egypte's oudheid naar voren komt — vragen wij nogmaals uw aandacht voor dit oude land, dat zo met Israëls geschiedenis verweven is.

—O—

Merenptah's vader was de grote vechtjas geweest, Ramses II, die 67 jaar regeerde en, als later koning David, vele volkeren aan zich schatplichtig maakte. Dat bracht grote welvaart aan Egypte en grote weelde aan het hof. Maar grote vaders hebben zelden grote zonen; dikwijls maken kinderen alle levenswinst van hun ouders op. Zo ook Merenptah, een zwakke figuur.

Had zijn vader nog door de kinderen Israëls zijn residentie „Ramses”²⁾ laten bouwen — vesting aan de zwakke Noordoostelijke invalshoek van het rijk — met Merenptah was te praten, te onderhandelen: hij gaf aan de eisen van Mozes toe, kwam op zijn woord terug, gaf opnieuw toe en had daar opnieuw spijt van. En geen grillig despotisme als uiting van autoritair geweld — maar weifelend beleid, zigzaggend door de lawine van ervaringen, dreigingen en plagen. Zo kon het volk Israël tenslotte met gejuich uit Egypte trekken, beladen onder de schatten, waarvan ze het land beroofd hadden en zich voorlopig aan de hoede van Mozes overgevend. En zo kon Farao Merenptah ze even later tandenknarsend van spijt weer najagen.

Wanneer was dat eigenlijk? De jaartellingen voor Christus' geboorte zijn uiteenlopend. Later is dat eenvoudiger geworden en heel de wereld, christelijk, onchristelijk of postchristelijk, dateert de geschiedenis (min of meer) nauwkeurig naar de jaartelling der christelijke oudheid. Maar vóór Christus lag dat moeilijker: men dateerde naar koningsjaren en die jaartelling werd nog al eens om politieke redenen vervalst; correcties aan de hand van

lag het gezag van Gods Woord. De synode verwierp de dwalingen van de remonstranten en legde dit vast in „De Dordtse Leerregels, zijnde de vijf artikelen tegen de remonstranten”, die we achter in ons kerkboek vinden. Lezing daarvan doet ons duidelijk zien van hoe groot belang dit oude en ietwat ouderwetse geschrift is geweest en nog is. Ook van hoe grote betekenis de besproken punten zijn. Door deze belijdenis moest zich de scheiding in de kerk van die dagen voltrekken; ze ontdekte de geesten der dwaling, die niet uit God waren (1 Joh. 4). Dordt 1618/9 heeft zich nauw aangesloten aan de Heilige Schriften en dit publiek verantwoord. Deze Dordtse leerregels vormen tezamen met de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis de drie formulieren van Enigheid of de belijdenisgeschriften van de Gereformeerde kerken. Zij zijn door de eeuwen als zodanig gehandhaafd, zij het dat ze jammer genoeg voor velen nog steeds onbekend zijn.

Verder werd ruim 3½ eeuw geleden een *kerkorde* (DKO, Dordtse kerkenordening) vastgesteld, waarin de kerken tot uitdrukking brachten de regels die zij gezamenlijk zouden volgen. Eveneens kwamen, na revisie van bestaande, onze *formulieren* voor doop en avondmaal tot stand, zomede de andere liturgische geschriften.

Ten aanzien van de *psalmberijming* sprak men enkel uit dat in de eredienst alleen „de 150 psalmen Davids, de 10 geboden, het Onze Vader, de 12 artikelen des geloofs, de lofzangen van Maria, Zacharias en Simeon gezongen zouden worden”. Daarmee ging een gezangbundel, die de remonstranten voorstonden, van tafel. In de loop der jaren kreeg in de gemeenten de psalmberijming van Datheen vrijwel overal ingang.

Tenslotte besloot de synode tot een nieuwe *bijbelvertaling* te willen komen. Prof. Berkhof zegt daarvan in zijn „Geschiedenis der kerk”: „De Staten-vertaling was en als overzetting en als taalkundig monu-

gelijktijdige koningen moeten dan de orde herstellen: Zo is Egypte's oudheid altijd een bron van (ver)gissingen geweest: zelfs een gezaghebbende encyclopaedie³⁾ geeft voor de oudste dynastieën jaartallen, die 150 jaar speling toelaten.

Voor farao Merenptah's dynastie geeft W.P. de jaren 1314-1200 of ook 1306-1186 aan. Daar zitten maar 8-14 jaren speling in, een kniesoor die daar op let. De Willibrordusbijbel geeft voor Merenptah de jaren 1234-1225 en dat ligt wel binnen de grenzen van de dynastie. Een recent boek⁴⁾ zet de farao van de uittocht op 1231-1222; dat laatste scheelt maar 3 jaren met de Willibrordusbijbel en daar kunnen we vrij nauwkeurig van uitgaan. Een andere gids⁵⁾ dateert Merenptah's snoeverij op 1220, de W.-bijbel op 1229.

—o—

In Caïro's museum hebben wij inderdaad de granieten gedenksteen gezien, waarop Merenptah zijn verwaande lofzang liet beitelen. Het is geen „zuil”, zoals de W.-bijbel zegt — maar een staande platte steen, een zogenaamde stèle. Het belangrijkste van deze staande steen is niet zijn zangerige snoeverij — maar de naam van Israël, die hier voor het eerst in de geschiedenis genoemd wordt. Luister naar het gedicht:

*De vorsten zijn onderworpen en smeken om vrede,
geen der overwonnenen steekt nog zijn hoofd op.
Verwoest is Lybië,
tot rust gebracht het Hittietenland,
geplunderd Kanaän met alle boosdoeners.*

*Weggevoerd is Asjkelon, Gezer gevangen, Jenoam vernield.
Israël is verwoest, zijn zaad is niet meer.
Filistea is een weduwe geworden voor Egypte.*

*Allen tesamen zijn in vrede.
Iedere zwerver is geboeid.*

*Benire, de door Amon beminde, zoon van Re, Merenptah,
aan wie leven geschonken wordt als Re, iedere dag.*

Waar zelfs vader Ramses II vermeldde dat hij de Hittieten verslagen en een eervolle vrede met hen gesloten had (vermoedelijk een kleine vergissing, want volgens andere bronnen was het een vrij eerloze vrede) daar deed zoonlief niet voor hem onder. Ook hij had de Hittieten tot rust gemaakt, Filistea tot weduwe gemaakt, Israël verwoest... als u hem wilt geloven.

De werkelijkheid is deze: dat Israël onder farao Merenptah's regering door Gods verheven rechterhand uit de slavernij is uitgeleid; dat Israël na eeuwen van slavernij op weg was naar het beloofde land; en dat het enige militaire treffen, tussen farao's troepen en Israëls stammen, aan de Rode

ment, een meesterwerk, dat ons volk en onze taal diep heeft beïnvloed. Wanneer ze nu langzamerhand als verouderd moet gelden, ligt dat niet aan de arbeid der vertalers, maar aan de verdere ontwikkeling der nederlandse taal en de nauwkeurigere kennis van de grondtalen en de grondtekst". Statenvertaling, aanduiding van de „politieke" invloed op de synode. Ook omdat de overheid het hele werk financierde. U ziet dat nog op het titelblad van de oudere bijbels tot uitdrukking gebracht"... op last van de Hoog-Mogende Heren Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden en volgens besluit van de Nationale Synode, gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619". Behalve de vertaling waren er ook de kanttekeningen, die de bijbeltekst verduidelijken en die tot in onze tijd (met onderscheiding gelezen) een rijkdom aan inzicht en christelijk geloof bevatten.

Met opzet ben ik ietwat uitvoerig op Dordt 1618/9 ingegaan, omdat onze Bondsbroeders telkens weer

op het werk van die synode terugvallen en dat een bijzonder grote betekenis toekennen in hun strijd om de ware leer in de vaderlandse kerk.

goede vrijdag

*doorkijk
op pasen
panorama
van golgotha
in hof van eden,
paradijs
van de toekomst,
hoop
van mijn leven!*

Wenny Paans-de Haan

Zee moet zijn geweest; dat Israël daar droogvoets is doorgetrokken — maar dat farao's troepen totaal zijn vernietigd door het inmiddels teruggekeerde water. Vóór deze datum verkeerde Israël als slavenvolk in Egypte. Na deze datum trok het volk nog 40 jaar door de woestijn, voor het in het beloofde land kwam — en toen was farao Merenptah allang tot mummie verheven.

—o—

Het gebed uit ons doopsformulier spreekt van „Farao en al zijn volk”, dat in de Rode Zee verdronken zou zijn. Dat is dichtertlijk gezegd, niet geschiedkundig. „Al zijn volk” is niet verdronken; de Egyptenaars hebben rustig of onrustig doorgeleefd, zonder de 1000 tot 2000 verdronken soldaten, maar met farao Merenptah. Wel zegt de Bijbel⁶⁾ (en lees dat nu eens door als u wijs wilt zijn), dat „al de wagens van Egypte”, zeshonderd stuks, en „volledig bemand”, dat is met twee of drie man per wagen, en bespannen (dat is met 2-3 paarden elk) zijn verloren gegaan: met man en paard. Maar dat is niet met farao Merenptah het geval, al noemt het doopsformulier ook hem naïef bij de omgekomenen. Trouwens „al de wagens van Egypte” waren veel meer dan 600; deze waren „uitgelezen wagens”, eerste soort.

Hoe kunnen we dat zo zeggen?

Bij ons weten zegt de Bijbel nergens, dat farao zelf is omgekomen.⁷⁾ Zijn betrokken troepen zijn volledig omgekomen en zijn paarden kwamen om en hij verloor 600 van zijn beste wagens — maar hijzelf wordt noch in het verhaal van Exodus 14, noch in Mozes' lied in Ex. 15 genoemd. Dat is ook logisch. De opstellers van het doopsformulier gingen blijkbaar uit van de latere strijd-opstelling, waarbij de leiders voorop gingen, voorbeelden van moed en beleid leverden. Maar toen generaal Horemheb hiermee begon waren zijn officieren vertwijfeld: die wisten veel te goed dat generaals en staf-officieren op veilige afstand achter de linies bleven. Ook David was een vechtjas als Horemheb; hij zou wel zo het gevecht willen ingaan — maar zijn officieren weerhielden hem met rede.⁸⁾

Bovendien leefde Merenptah verder: om zijn volk een verslag van zijn veldtocht te leveren en om zijn leugenachtig verhaal in graniet te doen beitelen. Ook om zijn volk er van te weerhouden, een nieuwe achtervolging tegen Israël in te stellen. Daartoe werd zijn gedicht verrijkt met overwinningen op de Lybiërs, de Hittieten, de Kanaänieten, de Filistijnen, een handvol, die Merenptah op zijn fatale tocht heel niet gezien heeft. En hebben de achtergebleven familieleden nooit naar de terugkomst van hun flinke soldaten gevraagd? Och, in die tijd kon rustig gesnoefd worden: ze kregen zo veel liefjes per man, dat ze voorlopig geen tijd hebben naar huis te komen.⁹⁾

—o—

Er is nog een bewijs, dat farao zelf de ramp aan de Schelfzee heeft overleefd. Zijn graf is namelijk gevonden en zijn mummie bestaat tot op de huidige dag. U kunt zijn foto zien¹⁰⁾ maar de farao's zelf worden in Caïro niet meer ten toon gesteld.

Die mummie had bij de vondst iets eigenaardigs: er zal een wit zoutaanslag op, hetgeen wel is opgevat als bewijs, dat hij in de Rode Zee verdronken zou zijn. Het zout sloeg er nog uit — kon je zien hoe hij aan zijn eind was gekomen.

Nu daargelaten of de Rode Zee, of Schelfzee, of Golf van Akaba op het Noordelijke smalle eind zout water bevat(te) — dat „bewijs” kunnen we beter vergeten. De bewerking van een dode, dat was tussen sterven en bijzetten, duurde in Egypte 70 dagen van rituele handelingen. De voorname behandeling was een langdurig natronbad, dat alle organische delen loogde. Vermoedelijk is bij Merenptah de spoeling na afloop onvolloende geweest en sloeg het natronloog uit; maar van zeezout is geen sprake.

Vandaag worden mummies erg nauwkeurig onderzocht. Men kan vaststellen welke ziekten een persoon heeft gehad, welke ongevallen hij te boven kwam, hoe zijn voeding was, van welke kwaliteit zijn balsemers zijn geweest, in welke staat zijn gebit verkeerde, zelfs of iemand mank of links was geweest; ja, zelfs zijn er vingerafdrukken genomen en werd van een jong meisje vastgesteld, dat ze nooit op blote voeten had gelopen. Röntgenfoto's en de carbon-test lossen de laatste geheimen op. Er is niets bedekt, dat niet eenmaal ontdekt wordt. Farao Merenptah had een botte kop en slechte tanden.

¹⁾ Opbouw 26-8-'81 — ²⁾ Ex. 1:11 — ³⁾ Winkler Prins, ed. 1977 — ⁴⁾ Tadema Sporry „Egyptische mummies”, 1981 — ⁵⁾ v. Loggem en v.d. Ven „Gids voor Egypte”, ed. 1980 — ⁶⁾ Exodus 14 — ⁷⁾ graag aanbevolen voor correctie eventueel — ⁸⁾ 2 Sam. 18:2 — ⁹⁾ Rich. 5:30 — ¹⁰⁾ pag. 109 van „Eg. Mummies”.

MIJN VERLOSSER LEEFT!

Bij Job 19 : 23-29

1. *Och, werd mijn bitter klagen om meer begrip en recht in grote loden letters voor altijd vastgelegd! Dan bleef mijn klacht bewaard tot God verschijnt op aard.*
2. *Want één ding weet ik zeker: dat mijn Verlosser leeft! en dat mijn Heer de wereld nog steeds in handen heeft en eenmaal als een Held orde op zaken stelt!*
3. *Hoezeer ik ben geschonden, hoezeer verblind misschien, ik zal Hem uit dit lichaam met deze ogen zien: als Hij mijn leven heelt, verandert naar zijn beeld.*
4. *Ik weet dat dan de afstand voorgoed wordt weggewist: dan laat mijn Heer zich kennen zoals Hij werkelijk is. Dan wordt het leven echt, elke relatie recht.*

Joop Klein

Melodie: „Al uwe boos aanslaegen”,
Nederlandsche gedenckclanck 1626,
A. Valerius

EX LIBRIS

T. Hoekstra, Zwolle

HERDRUKKEN

VAN GEERT BOOGAARD

Uitgeverij Callenbach stuurde mij drie herdrukke bundels van Geert Boogaard toe: Tijd en Tekenen; Met dank aan de Joden; en Brood en Wijn.

Terecht is in Opbouw wel vaker over het werk van Boogaard geschreven en ik ben blij met deze nieuwe drukken: zij bewijzen dat zijn gedichten gelezen worden. Ik geloof dat het niet juist is herdrukken erg uitvoerig te bespreken; drie bundels tegelijk is trouwens ook wel wat veel en dus komt het mij

wel goed uit dat ik mij kan beperken. Vorige drukken bezit ik niet, zodat ik geen vergelijking kan maken, ook al staat er bij „Met dank aan de Joden” dat dit een derde, geheel herziene druk is.

„Brood en wijn” is voor het eerst verschenen in 1975 en dit is nu de vijfde druk. Een felicitatie waard! Als motto heeft Boogaard aan deze bundel meegegeven twee regels uit gezang 119 van het Liedboek voor de kerken:

„Wij zullen altoos van Uw heil gewagen
in brood en wijn, totdat Gij wederkomt.”

Er staan gedichten in die mij ontroerd hebben. Waarom zal ik dat niet eerlijk zeggen? Een boekbespreking mag toch een persoonlijk karakter dragen? Boogaard schrijft over het vele leed van de mensen die hij kent, het kleine en het onpeilbaar diepe verdriet, de angstkreten van de gemartelden, de vernederingen die een mens soms moet ondergaan, de afbraak van het lichaam, de onontkoombare dood, en dan klinken de woorden uit de Apokalyps van Johannes: Heer, hoe lang nog? Wát wij ook door moeten maken, wát wij ook om ons heen zien, hóe zeer wij ook tekort schieten: er is een toekomst! Ik weet eigenlijk niet wat ik allemaal citeren zal, ik kies maar iets dat mij het meest aanspreekt:

Geen noodlot is
onze God,
geen idee,
geen systeem,
geen man die het allemaal
uitstippelt,
nee, gelukkig
niet.

Er zijn dingen die niet
(ik predik),
die nooit
(geloof me)
uit de handen komen
van God onze
Vader.

Maar dat al
wat er gebeurt
en zijn tranen heeft,
wacht,
op Hem,
tót dat,
dat is waar.

Zó is dat! Dat is wat anders dan Maarten 't Hart in „Een vlucht regenwulpen”: „Plotseling weet ik zeker, ja met die onwrikbare zekerheid waarover Calvinisten altijd praten, dat het christendom bedrog is, ja dat het hele leven een laaghartige leugen is en dat ergens ver weg in het heelal nu god satanisch lacht om mijn verdriet, de god van zondag tien die met vaderlijke hand mijn moeder een krankheid heeft doen toekomen, een voorsmaak van het lijden in de hel.”

Met Geert Boogaard kunnen we zeggen: Nee,

Dat God de verwekker is
van polio,
tuberculose,
carcinoom
oorzaak van
ongeluk:
een dijk die
doorbreekt,
een oorlog die
uitbreekt,
een jonge moeder
die sterft
en een kind dat
verdrinkt,
nooit zal ik zeggen:
dát geloof ik.

Zelfs niet, als het in zondag tien van de Heidelbergse catechismus zou staan! Wie zulke dingen in die catechismus leest, en die alléén leest, heeft geen idee van menselijke schuld en van goddelijke liefde.

„Tijd en teken” is in een zesde druk verschenen. Ook hierin staan weer gedichten die getuigen van geloof. Ook van moeite, van worsteling, maar toch telkens weer: van uitzicht. Er is een toekomst! Boogaard is predikant, en ook als zodanig kent hij zijn problemen. Ik denk, nee, ik weet eigenlijk wel zeker dat sommige van onze broeders, herders en leraren, het volgende zullen herkennen:

Eenzaamheden

Eenzaamheden zijn er
die niet te vertalen zijn
zij zijn het wegblijven van de
kinderen Gods
als het graf open is
op zondagmorgen.

Ik lig in zondagavonden
als een verlatene
namen van afwezigen dwalen
door mijn hoofd
als ik inslaap komen er kerkstoelen
in mijn droom staan
lege stoelen waarop nog mensen
zaten
in negentien acht
het jaar waarin mijn moeder mij
liet dopen.

de droom verschuift
gelijk een beeld dat doet
op een filmdoek
er staan duizend televisiemasten
aan de horizon
er is geen ruimte meer tussen
voor een kruis.

Ondanks dát, ondanks zulk verdriet, kent Boogaard de vreugde van de zondag. Hij prijst de kracht van de liturgie:
Wij zullen gelukkig zijn
in de liturgie
levend
gelovend
liefhebbend
wachterend.

Wij zullen weldra staan
in de stilten
van Zijn dag.

Geprezen zij God die
de tijd geschapen heeft
en daarin het uur op zondagmorgen
tussen tien en elf
in mijn oude kerk.

Al mijn begeerten
gaan daarnaar uit.

Wat is de kerk te betreuren waar de functie van de liturgie onderschat wordt en waar de mensen niet meer komen om het féést te vieren, het feest van de verlossing en van de opstanding! Maar laat ik mij maar niet te veel overgeven aan zulke ontboezemingen, het is de vraag of de lezers van Opbouw daarop zitten te wachten.

De bundel „Brood en wijn” vind ik méér inhoud hebben dan „Tijd en teken”. Ik heb me trouwens ook afgevraagd in hoeverre die titels functioneel zijn; tot mijn spijt kan ik geen goed antwoord vinden. Van een zekere lijn in de bundels is weinig sprake, ze zijn kennelijk in bepaalde periodes geschreven zonder dat de dichter gestreefd heeft naar een eigen thematiek voor elk deeltje. Dat geldt ook voor: „Met dank aan de Joden”. Er staan wel enkele gedichten in die betrekking hebben op het oude volk, maar ze bepalen niet het wezen van deze bundel. Is dit nu literatuur? Och, ik heb het al eens eerder geschreven: Boogaard is geen Nijhoff, geen Achterberg en geen De Mérode. Boogaard is Boogaard, en hij schrijft op zijn manier. Hij slaagt er soms in gedachten, zinvolle gedachten, op eenvoudige en duidelijke wijze weer te geven. Dat zijn gedichten herdrukt zijn, bewijst dat hij velen iets te zeggen heeft. En dat is iets waar menige dichter hem om mag benijden. Om u ook nog kennis te laten nemen van een gedicht uit déze bundel, neem ik ten slotte over:

Bij het ouder worden

We moeten niet vluchten,
niet angstig worden
voor cijfers,
er is een zegen
in vermindering
van kracht,
we moeten terrein
gaan verliezen,
niet anders overhouden
dan een smalle strook grond
aan de rand van het water.

Dan komt God,
we staan dan alleen
voor Hem;
armen van oordeel,
ook van nabijheid,
grijpen ons aan:
een ja en
een nee,
we worden geraakt,
we hinken,

we zijn Israël,
we worden vervuld
van een zeer vreemde
vrolijkheid,
we gaan de dag
tegenmoet.

In Memoriam Ds J. Zwart

17-05-1903 — 29-03-1982

Op 29 maart j.l. is na een lange periode van ziekte overleden Ds J. Zwart te Haren. Ds Zwart was één van de oudste predikanten van onze kerken, en heeft dan ook een groot deel van de bewogen geschiedenis van de Gereformeerde kerken in Nederland meegemaakt. Dit was reeds het geval in zijn eerste gemeente, Eestrum in Friesland, waar hij op 4 oktober, 1931 in het ambt werd bevestigd. Hij volgde met belangstelling de theologische ontwikkelingen. Hij onderkende, dat de beslissingen die in de veertiger jaren ter synode werden genomen, de rijkdom van het evangelie van Gods verbond, verduisterden. De maatregelen die tegen ambtsdragers genomen werden, streden met zijn gevoel voor rechtvaardigheid. Hij trok de conclusie en maakte zich vrij. Met zijn gezin, als vrijwel de enige van de gemeente. Wij kunnen niet bevroeden hoe moeilijk het voor hem moet zijn geweest om op deze manier Eestrum te verlaten. Een gemeente, waarmee hij toch nauwe banden onderhield.

Na Eestrum diende Ds J. Zwart van 11 mei 1947 tot aan het begin van 1950 de gemeente te Treebeek, Limburg. Op 12 februari 1950 deed hij zijn intrede in de Gereformeerde kerk (vrijgemaakt) te Haren. De gemeente van Haren heeft hij gediend tot aan zijn emeritering op 1 februari 1970. Jarenlang heeft hij Gods Woord mogen doorgeven: Van de kansel, bij zijn catechetisch onderwijs, en tijdens zijn huis- en ziekenbezoeken. Veel oud-catechisanten zijn hem nog dankbaar voor de gedegen schriftkennis, die je werd bijgebracht. Zo leerde je de wapenrusting van Ef. 6 : 10-20 dragen.

Niet alleen in de gemeente arbeidde Ds Zwart. Reeds in 1951 werd hij secretaris van het Groninger zendings-

college. Deze functie vervulde hij met nauwgezetheid en blijdschap, tot aan het eind van de zestiger jaren. Zijn overtuigende keuze voor de huidige Nederlands gereformeerde kerken, maakte daarna verdere deelname aan het college voor hem onmogelijk.

Ds Zwart stond graag dichtbij de mensen. Het beste leerde je zijn grote belezenheid, zijn theologische kennis en zijn kijk op de wereld om hem heen, kennen in een persoonlijk gesprek. Een gesprek waarin een anecdoten niet ontbrak, en waarin je mathematische puzzels soms niet werden bespaard. Voor een theoloog had hij een opmerkelijke interesse voor wat er in de wereld aan 'natuur en techniek' gebeurt. Zijn persoonlijke betrokkenheid maakte hem tot een herder, die in zijn huis- en ziekenbezoeken, de troost van het Woord van God aan zijn gemeenteleden mocht voorhouden. Wanneer hij na het overlijden van één der gemeenteleden de 'dienst van woord en gebed' leidde, deed hij dat graag staande vóór de kansel: oog in oog met de familie. Anders is de afstand zo groot, zei hij eens tot mij.

Vandaag herdenken wij dat onze Here Jezus Christus Jeruzalem binnentrad om daar te lijden. 'De straf, die ons de vrede aanbrengt, was op Hem en door zijn striemen is ons genezing geworden'. Maar na de verschrikkingen van dood en hel (de verlatenheid van God de Vader) rees Hij op ten derden dage. Als eersteling. En degenen die in Hem geloven, mogen volgen. Deze centrale boodschap van het evangelie heeft Ds Zwart door mogen geven. Nog in het laatst van zijn leven vertrouwde hij in de beslotenheid van zijn studeerkamer dit Paasevangelie in de woorden van Coll. 3 : 3-4 aan het papier toe. Laten ook wij in geloof die boodschap van Gods genade aangrijpen, samen met al de Zijnen.

De Here trooste de familie Zwart in hun grote verlies, en geve hun Zijn vrede.

Palmzondag, 1982

Aafje Vos, Haren

TREINEN NAAR DE ONTMOETINGS DAG

Het Station Barneveld (NS) is ± 5 min. van de Veluwehal. Vertrektijd vanuit Amersfoort 8.54 uur. Aankomst Barneveld 9.09 uur. Vertrek vanuit Arnhem 8.41 uur. Overstappen Ede - Wageningen. Aankomst Barneveld 9.25 uur. Bent u met meer dan 3 personen, vraag dan de prijs van een meermanskaart. Inl. loketten Ned. Spoorwegen.

Dit wordt door Prof. C. Veenhof vermeld in zijn levenswaardig boekje: „Kerkgemeenschap en Kerkorde”. Brummelkamp weigerde in de gemeente van Zalk ambtsdragers te bevestigen als de kerkeraad aldaar zich niet wenste te onderwerpen aan de Utrechtse Kerkorde. De kerkeraad wilde op die eis van Brummelkamp niet ingaan en de bevestiging werd niet door Ds. Brummelkamp, maar door Schouwenberg verricht (zie C. Veenhof a.w. pag. 36).

Het is te betreuren, dat Te Winkel van dit werk van Veenhof geen gebruik gemaakt heeft, terwijl hij in een ander verband de naam van Veenhof wel in zijn boek noemt. Hoe men ook over de kwestie als zodanig mag denken, duidelijk is, dat Brummelkamp in dat opzicht plotseling wel zich wilde bewegen binnen de grenzen van een KO en een kerkverband. Dr. Te Winkel zoekt aan alle kanten naar de betrokkenheid van Brummelkamp en Van den Bergh op de evangelisatie en heeft daarvoor een bepaalde definitie gevonden, die hij als volgt verwoordt: „Iemand, die bezig is

gedoeld op het woord waarmee de overleden docent van Kampen - A. Brummelkamp - door W. H. Gispén werd getypeerd.

In dit boek gaat het dan ook over het optreden van A. Brummelkamp, een man, die in de tijd van de Afscheiding een eigen bijdrage aan de ontwikkeling van de kerkgeschiedenis heeft geleverd. Maar het gaat vervolgens ook over Mr. Dr. Willem van den Bergh uit Voorthuizen in zijn strijd in de tijd van de Doleantie. Twee figuren dus, die uit de Hervormde kerk afkomstig hun inbreng hebben gehad in de ontplooiing van bepaalde evangelische activiteiten onder de Afschiedelingen en de Dolerenden. Het eerste gedeelte van het boek gaat daarover. Ons wordt een levens- en situatieschets van beide Woorddienaren geboden, die zonder meer boeiend moet worden genoemd. Uiteraard kon Dr. Te Winkel niet alles opsommen en heeft zijn beschrijving hier en daar een duidelijk fragmentarisch karakter. Maar men krijgt heel wat materiaal aangereikt waarmee men zijn winst kan doen. Zoals Prof. Lucas Lindeboom eens getypeerd werd als „Man van con-

flict... tóch van eenheid”, zo zou men ook deze beide mannen recht doen wanneer men een dergelijke betiteling op hen van toepassing zou achten. Brummelkamp streefde naar openheid! De Afscheiding was voor hem absoluut geen sektarische daad! En Van den Bergh was nergens een kerkist! Hij stond de hereniging van alle gereformeerden hartelijk voor. Alleen maar... met een kerkelijke vereniging moest een geestelijke gepaard gaan. Hereniging met de Here moet de grond zijn van de vereniging met elkaar, zo stelde hij (pag. 57). In dit boek wordt door Te Winkel de nodige aandacht besteed aan de onafhankelijke trekken van Brummelkamp. Die had hij ongetwijfeld! Gekomen uit het Hervormde kerkinstituut waar hij gekonfronteerd was met een ergerlijke vorm van hiërarchie, had hij de grootste moeite met het eerste lid van artikel 31 DKO waarin de bevoegdheid van meerdere kerkelijke vergaderingen wordt geformuleerd. (Ds. W. de Graaf memoreert dit in zijn boek: „Een moment der Afscheiding”). Maar daar staat bij Brummelkamp toch ook iets tegenover!

boekbespreking

Dr. D. J. Winkel:
„Metterdaad en in der Waarheid” - Kijk op evangelisatie en werken aan een missionaire gemeente - Uitgave van J. H. Kok te Kampen - 137 pag. - f 19,90

„Metterdaad en in der waarheid”. Misschien vindt u dit op het eerste gezicht een beetje een wonderlijke titel. Maar u wordt door de auteur, die aan het gereformeerd evangelisatiecentrum verbonden is en al meer werken op dit gebied op zijn naam heeft staan, gauw uit de droom geholpen. Met de titel wordt

In de serie
HULP BIJ BIJBELSTUDIE (4)
is verschenen

JEUGD en SEKSUALITEIT

— P. C. van Wijk, D. van der Molen e.a.
100 pag. f 7,50

In het najaar van 1977 organiseerde het G.L.J.C. 4 bijbelstudieweekends over Jeugd en Seksualiteit.

De brochure bevat o.a. de volgende hoofdstukken:

- Liefde, welke betekenis heeft dat voor jou.
- Seksuele opvoeding — Omgaan met elkaar.
- Zelfbevrediging — Wat zegt de Bijbel over homofilie — Seksuele moeilijkheden... Wat dan?
- Enquête over seksualiteit.

De brochure kan gebruikt worden voor gemeenschappelijke en individuele studie.

Bestellen bij:

Albert Kok, Karveel 58-90

8242 WC Lelystad

Tel.: 03200 - 48381

Postgiro 39 10 300 (t.n.v. GLJC)

Een uitgave van het Gereformeerd Landelijk Jeugd Comité in samenwerking met Bulten & Schipperheijn te Amsterdam.

pasen

de dood
moet er aan
geloven
en zijn bestaan
doven
in heengaan...

pasen
brengt vrede
aan hen
die geloven
en opstaan.

Wenny Paans-de Haan

met evangelisatie, kan als evangelist betiteld worden. Wij zouden dit woord ook willen gebruiken voor iemand, die leeft vanuit een evangelisatorische houding. En dat zouden we „missionair in de brede betekenis van het woord” willen noemen. Vanuit onze visie op evangelisatie en missionair is Brummelkamp zeker als een evangelist te typeren” (pag. 36, 37). En Van den Bergh kan gewaardeerd worden „als een evangelist met een sterk diaconale inslag met een paar leraarsachtige onderstroompjes” (zie pag. 69). Wij plaatsen bij deze korte citaten twee kanttekeningen: In de eerste plaats spreken wij liever niet van missionaire activiteiten van de gemeente als we doelen op een evangelisatorische krachtsontplooiing van de kerk. Ik kan mij wel voorstellen, dat men binnen de gereformeerde kerken steeds minder het verschil ziet, omdat men meent als kerk in de grote steden met name in een zendingssituatie verzeild te zijn geraakt vanwege een ontstellende rand- en onkerkelijkheid in eigen kerkelijke kring. Toch zou ik het één van het ander willen blijven onderscheiden, al zal velen dat misschien als ouderwets voorkomen. Voorts vraag ik mij af of je op grond van de verzamelde gegevens beide figuren als evangelisten kunt karakteriseren. Is dat niet wat konstruktief en doet dat niet een beetje geforceerd aan?

De grootste moeite heb ik met dit boek wanneer de schrijver de gegevens, die hij aan het optreden van Brummelkamp en Van den Bergh heeft ontleend, gaat inpassen in de denkbeelden, die vandaag de dag binnen de gereformeerde kerken een rol spelen. Het moet toch duidelijk zijn, dat het spreken over de politiek en het bevoordelen van het betrachteren van gerechtigheid in de dagen van Brummelkamp en Van den Bergh iets anders was dan wat men er vandaag in allerlei kerkelijke groeperingen van maakt. Nergens gingen de man van de Afscheiding en de figuur, die leiding gaf aan de Doleantie, ervan uit, dat de dominee zijn politiek program moest dikteren aan de gemeente met de eis ervoor te kapituleren. De verschillen waarover Te Winkel het op pag. 76 van zijn boek heeft, waren verschillen, die aangetroffen werden binnen het raam van de

konfessie. Vandaag de dag zijn er helaas velen in de gereformeerde kerken, die met een beroep op de pluraliteit van de kerk het geoorloofd achten binnen de kerk te blijven funktioneren met loslating van hele stukken van de belijdenis. Het zit vast op de verschuiving in de doelstelling van het evangelisatiewerk binnen de gereformeerde kerken. In 1923 zei de synode van deze kerken: „De evangelisatie bedoelt degenen, die vervreemd zijn van Gods Woord en van de dienst des Heeren te roepen tot de Heere en dus ook tot de Kerk des Heeren”.

Vijftig jaar later, in 1973, omschreven de generale evangelisatie-deputaten evangelisatie als volgt: „Die communicatieve bestaanswijze en werkzaamheid, waarbij de gemeente (leden), als deelgenoten in Jezus' zending, uitnodigen om te delen in het bevrijdend handelen van de Heer”. In een discussie, die enige tijd geleden gepubliceerd werd in het „Centraal Weekblad” en die gevoerd werd door Drs. J. B. G. Jonkers en Prof. Dr. K. Runia, kwam duidelijk uit hoe de kijk op evangelisatie binnen de gereformeerde kerken ingrijpend veranderd is in een tijdsbestek van 25 jaar. Prof. Runia wil het dialogisch moment in de evangelieverkondiging in het NT niet ontkennen, maar vindt nergens aanleiding voor de door Jonkers verdedigde zienswijze, „dat gelovigen en ongelovigen als gelijkwaardige partners samen op

zoek zijn naar de grote plus, die het evangelie is”. Runia handhaaft de eis, dat een mens ook vandaag bekeerd, totaal omgekeerd moet worden! En terecht! Dan mag men voor mijn part ook nog wel spreken van het „zieltjes winnen voor de Here” mits men het goed interpreteert. Van Ruler schaamde zich voor een dergelijke uitdrukking niet als hij iets van de roeping van de kerk aanduidde.

Onze slotkonklusie is: Er staan zeer veel wetenswaardige dingen in dit met vaart en visie geschreven boek-

werk. Er wordt veel stof tot nadere bestudering aangeboden en het verdient met het oog daarop zeker aanbeveling! Maar Dr. Te Winkel laat te vlot de historie op zijn visie aansluiten terwijl wij eerder in dat verband van kortsluiting dan aansluiting zouden willen spreken. Ook komt helaas het primaire in heel het evangelisatiewerk, nl. de verkondiging van Gods Woord, in dit boek veel te weinig uit de verf. En dat betreuren wij eigenlijk het meest!

Enschede

O. Mooiweer

Zalig de doden, die in de Here sterven,
van nu aan.
Ja, zegt de Geest, dat zij rusten van hun
moeiten,
want hun werken volgen hen na.

Openb. 14:13

Onze HEERE heeft thuis gehaald mijn zeer lieve man, onze zeer lieve zorgzame vader en opa

JAN ZWART

dienaar des woords

geb. 17-05-03

ontslapen 29-03-82

C. ZWART-BERGMAN
T. H. BAKKER-ZWART
Carolien
Nico-Jan
Katinka
M. C. ZWART

Haren, 29 maart 1982

Couperushof 4

De begrafenis heeft plaats gevonden op donderdag 8 april op de begraafplaats Elshof te Haren.

De kerkeraad van de Ned. Geref. Kerk te Haren geeft hierbij kennis van het overlijden van zijn emeritus-predikant

DS J. ZWART

op de leeftijd van bijna 79 jaar.

Vóór zijn emeritering heeft hij met ijver en trouw twintig jaar lang zijn beste krachten gegeven voor de Kerk van Haren, in dienst van zijn Zender.

Trooste de Here zijn vrouw en kinderen in dit voor hen zo smartelijk verlies.

TE KOOP

degelijk Duitse
VLOEISTOFDUPLICATOR
Pelikan.

Gemakkelijk, snel, ouderwets
goedkoop kopiëren.
f 150,—, materialen f 75,—.

Tel. 03417-51889.

Zoekt U voor Uw vakanties iets anders?

Evangelische Camping

„t Beloofde Land”

biedt U

een afwisselend programma
tijdens Paas-, Zomer- en Herfst-
vakantie.

Bovendien beschikken wij over
groepsaccommodatie.
Speciale tarieven in voor- en
naseizoen.

Vraag folder.

Bosweg 17, Voorthuizen, tel .03429-2942

STICHTING *Signaalkampen*
DER CALVINISTISCHE STUDENTENBEWEGING

ZEILKAMPEN

ZOMERVAKANTIE ? Nu is het tijd om plannen te maken

Ook deze zomer organiseert de Stichting Signaalkampen haar unieke, christelijke zeilkampen voor middelbare scholieren.

Of je nu nog nooit of heel vaak gezeild hebt zo'n zeilkamp is een geweldige ervaring. Naast samen lol maken, zingen, passagieren in mooie friese plaatsjes, maken we ok plaats om wat serieuzer met elkaar bezig te zijn. Praten over onderwerpen als geloof, kerk, God, of over het kampthema (dat is dit jaar „Vertrouwen”). Juist de combinatie van plezier maken en serieus met elkaar kunnen zijn maakt zo'n Signaalkamp tot een onvergetelijke ervaring.

Zoals gezegd zijn onze kampen voor middelbare scholieren, maar vooral in onze kampen voor de leeftijd van 13-15 jaar hebben we nog wel plaats. Vraag voor meer informatie ons gratig affiche aan bij

STICHTING SIGNAALKAMPEN DER C.S.B.
postbus 5349, 1007 AH Amsterdam
telefoon 020 - 120374

ADVERTENTIES MOETEN UITERLIJK DINSDAGMORGEN OM 10 (TIEN) UUR TER DRUKKERIJ ZIJN !!!

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken folders enz.

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist